

В І Д Г У К

офіційного опонента Кузишина А.В. на дисертаційну роботу

Мирош Марії Василівни

**на тему: «СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИЧНОЇ
АКТИВНОСТІ В ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ
УМОВАХ»,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук
за спеціальністю 11.00. 02 – економічна та соціальна географія

1.Актуальність теми дослідження та її зв'язок з державними та регіональними науковими програмами. Предметом політико-географічних досліджень виступають територіальні особливості розподілу виборчих уподобань населення та їх результати, а також мотивація вибору електорату, при чому ці дослідження проводяться не лише стосовно якогось конкретного виборчого процесу, а в контексті з попередніми результатами електоральних досліджень. Таким чином створюється загальна картина регіональних відмінностей електоральної підтримки населення, а також її динаміка, стійкість та мінливість в часовому вимірі. А тому регіональні результати виборчої прихильності є віддзеркаленням політичної активності населення. Саме розкриття особливостей політичної активності населення Західноукраїнського регіону присвячено дисертаційне дослідження Марії Василівни Мирош.

Дана проблематика вже знайшла своє відображення в наукових розвідках в царині соціології та політології, але ще не в повній мірі розкрито геопросторовий аспект політичної активності і цю прогалину покликане заповнити пропоноване дисертаційне дослідження.

Про актуальність обраної тематики свідчить впровадження результатів дослідження як в освітній процес, так і в наукову діяльність кафедри економічної та соціальної географії Львівського національного університету імені Івана Франка через її зв'язок з науковими темами, що виконується на кафедрі (№ державної реєстрації 0111U008013 та 0114U004138). Теоретичні положення, конкретні методики і рекомендації дисертації використовуються в навчальному процесі географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка при викладанні дисциплін «Політична географія», «Політична географія України», «Електоральна географія», «Географія політичних партій та рухів», «Географія політичної активності».

2. Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, ґрунтуються на сучасних теоретико-методологічних положеннях суспільної географії, напрацюваннях

політичної та електоральної географії. Автор на достатньому рівні володіє сучасним суспільно-географічним понятійно-термінологічним апаратом. В дисертаційному дослідженні всебічно аналізується зміст понять «політична активність», «політична поведінка», «політична діяльність», «політична участь» розкриваючи їх суспільну та світоглядницьку сутність. Водночас авторка з суспільно-географічної позиції пропонує власне тлумачення цього терміну [с. 16 дисертації; с. 5 автореферату], котрий був сформульований на основі теоретико-методологічних напрацювання суспільної географії, політичної та електоральної географії. Контекстним продовженням даної дефініції є аналіз структуризації політичної активності в регіоні (п.1.2 дисертації). Приділивши значну увагу типізації поняття «політична активність», авторка розглянула форми політичної активності, запропонувала методику дослідження, яка дозволила з якісної та кількісної позиції оцінити політичну активність населення регіону в узагальненому розумінні поняття «активність».

Положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, ґрунтуються на значному фактологічному матеріалі, який всебічно охоплює заявлену проблематику. Широка ерудиція дисертантки, добра орієнтація у предметному полі дала змогу концептуально підійти до вирішення поставлених завдань, переглянути певні усталені факти та запропонувати нові їх інтерпретаційні версії. Аналітичні викладки знайшли своє відображення в графіках, таблицях (9 позицій), авторських картографічних матеріалах (11 картосхем). Результати дослідження, отримані в процесі застосування сучасних методів обробки статистичної, соціологічної та картографічної інформації, дозволяють зробити висновок про їх достовірність.

3. Достовірність та наукова новизна результатів наукового дослідження. Виходячи із поставленої мети, – здійснити суспільно-географічне політичної активності в регіоні, розроблення його теоретико-методологічних засад на прикладі Західного регіону України, здобувач зосередила увагу на вирішенні таких завдань, які відзначаються своєю науковою новизною:

- обґрунтувати суспільно-географічну сутність поняття політична активність населення регіону (с. 11-16);
- виділити форми територіальної організації політичної активності великого регіону (с. 29-33, 170-176);
- розробити інтегральний індекс оцінки політичної активності в регіоні на підставі якого проведено типізацію адміністративно-територіального устрою регіону за її рівнем для формування та реалізації ефективної регіональної політики (с. 163-170);
- визначити за допомогою SWOT-аналізу можливі сценарії зміни та розвитку політичної активності в Західному регіоні України (с. 176-183).

Авторкою сформульований суспільно-географічний підхід до оцінки політичної активності населення регіону, який ґрунтується на системно-структурному аналізі, котрий дозволив розглянути внутрішню структуру та чинники, що впливають на видовий характер політичної активності, котра відзначається власними формами територіальної організації. Політична активність розглядається в дисертаційному дослідженні у форматі світоглядної політичної активності, електоральної активності, протестної активності та фахової активності. Автор провела просторову та часову оцінку компонентів політичної активності на різних рівнях та розробила групування досліджуваних територій за рівнем політичної активності. Таким чином, запропонований алгоритм дослідження є безумовною новизною і авторським внеском в теоретико-методичні напрацювання суспільної географії і політичної географії, зокрема.

4. Зауваження щодо змісту дисертації:

Загалом високо оцінюючи подану до захисту роботу Марії Василівни Мирош, у процесі її опрацювання виникла низка положень дискусійного характеру:

– термін «фахова активність» (п.1.2, 3.4) має дещо розпливчате значення і в тому контексті, котрий розглядає дисертантка ймовірно міг би бути використаний термін «громадянська або організаційна активність», котрий відображає громадянську позицію щодо участі в діяльності організованих груп населення – партій, рухів та об'єднань (поняття фаховості виступає більш широким поняттям та не відображає чітко вектору досліджень в означеному контексті);

– чи справді зниження показника абсолютного електорального потенціалу варто пов'язувати виключно з демографічною кризою (ст. 111 дисертації), так як зміст подальшого викладу матеріалу не дає цілісної відповіді на дане запитання;

– в п.3.4 відзначено констатуючу інформацію щодо лідерства Хмельницької області за кількістю місцевих осередків політичних партій (ст. 156), але не обґрунтовано у зв'язку з чим ця область, котра традиційно оцінюється як перехідний регіон від традицій демократичної політичної активності, які властиві для Західної України до відносно поміркованого центру України, розвинула таку потужну мережу партійних осередків;

– рисунок 4.4 «Територіальної організації форм політичної активності Західного регіону України» вступає основною ілюстрацією щодо форм геопросторової організації політичної активності населення досліджуваного регіону. Але з текстової частини роботи та додатків не зовсім зрозуміло, яким чином окремим значним містам (наприклад Калущ, Коломия Івано-

Франківської області, Дрогобич, Новояворівськ, Самбір Львівської області, Ковель, Володимир-Волинський Волинської області і т.д.) було надано роль ядра субобласного регіону, якщо для цього немає табличного або текстового обґрунтування. Також потребує уточнення надання біфункціональності або монофункціональності видів політичної активності районним центрам даного регіону;

– присутні в роботі незначні стилістичні та логістичні неточності (за приклад – ст. 55 дисертації, – в текстовій частині згадується три групи чинників, а рисунок та пояснююча частина до нього розкриває чотири; на ст. 170 в текстовій частині Хмельницька область згадується в складі двох міжобласних субрегіонів, хоча із картосхеми повністю зрозуміло бачення автора в цьому питанні).

Проте, хочу наголосити, що наведені міркування спрямовані не на виявлення вад роботи, а, радше, їх можна означити предметом дискусії на захисті такої ґрунтовної, науково-виваженої дисертації.

Зміст та завершеність дослідження. Зміст дисертаційної роботи викладений у логічній послідовності, складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (229 позицій), додатків (69 додатків на 142 ст.).

У *першому розділі* обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження політичної активності населення, а також запропоновано варіанти їх структуризації, розкрито суспільно-географічну сутність дефініції «політична активність» і на цій основі запропоновано авторську компонентну та геопросторову структуру політичної активності регіону (17-33), розроблено та обґрунтовано методику суспільно-географічного дослідження (ст. 33-48). При формуванні суспільно-географічного розуміння терміну «політична активність» дисертанткою ґрунтовно проаналізовано існуючі підходи до розуміння даного поняття (ст. 12-16; Додаток А), що в певній мірі стало підґрунтям для формулювання власного тлумачення даного терміну.

Другий розділ присвячений аналізу чинників політичної активності населення Західного регіону України. Фактично тут виділяється два блоки. В першому проведено систематизацію чинників за сукупністю ознак з врахуванням існуючої політичної активності в комплексі взаємозалежностей та взаємозв'язків (ст.50-54; рис. 2.1; додаток Б). Другий, більш масштабний блок даного розділу, присвячений аналізу чинників, що аналізують територіальну охопленість суспільно-географічних аспектів політичної активності населення. На основі авторських аналітичних таблиць та рисунків проаналізовано вплив глобальних (ст.57-67; рис. 2.3; табл.2.1; додатки Г.1, Г.2, Д.1, Д2,) загальнодержавних (ст. 67- 77; рис.2.4; додаток Е) чинників на політичну

активність населення. Достатня увага також приділена регіональним та локальним чинникам формування політичної активності населення Західного регіону України за посередництва історико-географічних, демогеографічних, економіко-географічних, соціально-географічних чинників. Кожен з них в свою чергу складається з чинників нижчого рангу, які мають вплив на формування політичної активності населення (за приклад, демогеографічний чинник включає аналіз чисельності населення, процеси природного відтворення населення, статеву та вікову структуру населення, національний склад та релігійні уподобання мешканців досліджуваного регіону).

У *третьому розділі* подано аналіз видів політичної активності населення Західного регіону України. З метою аналізу світоглядної політичної активності було проведено соціологічне опитування на предмет зацікавленості політичними процесами серед студентської аудиторії та мешканцями міського населеного пункту (ст. 100-101; рис. 3.1; додатки В.1, В.2, В.3). також відзначено роль засобів інформації та соціальних мереж для формування політичної активності (ст. 101-110; рис. 3.2, 3.3, 3.4, 3.5; додатки 3.1, 3.2, 3.3, 3.4). Значною ілюстративністю та аналітичністю викладу відзначається п. 3.2, який присвячений характеристиці регіональної електоральної активності населення регіону. Через показники електорального потенціалу (ст. 110-113; рис. 3.6, 3.7, 3.8; табл. 3.1; додатки И.1-И5, К.1)), електоральної явки (ст. 113-115; рис. 3.10,) та електоральних преференцій (ст.115- 132; рис. 3.11-3.14, 3.16-3.23). Також проаналізовано Західний регіон України з позиції протестної активності (за період 2010-2013 рр.), виділивши в окремі групи протестні акції на ідеологічному, політичному, соціально-економічному ґрунті.

Заключний *четвертий розділ* присвячений інтегральній оцінці політичної активності населення Західного регіону України, проведено типізацію адміністративних утворень за рівнем політичної активності виділено та досліджено форми територіальної організації. З використанням індикативного, кластерного та факторного аналізу проведено інтегральну оцінку політичної активності населення Західного регіону України за 2010-2015 рр. На основі проведеного дослідження логічним виглядає групування обласних регіонів за формами політичної активності (автор виділяє чотири надобласних утворення, що об'єднуються показниками схожості політичної активності). В кожному субрегіональному утворенні чітко відстежується ієрархічність політичної активності в залежності від рівня територіального охоплення та видова функціональність на основі пріоритету форм політичної активності.

Загальні висновки займають три сторінки і за структурою відповідають меті і завданням дослідження. Список джерел, що цитуються в роботі включає 229 найменувань і має обсяг 23 ст.

5. Значимість дослідження для науки і практики. Автором проведене оригінальне і практично спрямоване дослідження, яке становить як теоретичну так і методологічну цінність для суспільної географії, політичної географії та електоральної географії. Запропонована і апробована авторкою методика суспільно-географічної оцінки політичної активності населення може бути використана в державній та регіональній політиці для розробки нормативних документів та аналітичних програм щодо оцінки електоральних уподобань населення, його участі в системі адміністративного реформування територій держави, а також з метою удосконалення виборчого законодавства та виборчого процесу в Україні.

Цілком очевидно, що результати такого дослідження мають значну *практичну* вартість. Ідеться насамперед про можливість використання положень роботи у межах написання нових посібників, розширенні університетських фахових курсів та спецкурсів. Окремі результати можуть бути використані для розробки науково-методичного забезпечення фахових дисциплін спеціальності «Географія» й піднесення професійної культури майбутніх фахівців за даною спеціальністю.

Отримані теоретичні розробки і опрацьований фактичний матеріал може бути використаний при викладанні у ЗВО навчальних курсів «Політична географія», «Електоральна географія», «Географія політичних партій та рухів», «Географія політичної активності» на географічних, військових та економічних факультетах.

В цілому проведене дослідження є особистим внеском М.В. Мирош у розвиток суспільно-географічних досліджень, зокрема, у розвиток політичної географії, у практику оцінки політичної активності населення як на державному, так і на регіональному рівнях.

6. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових виданнях відповідно до вимог ВАК України. Положення, які винесені на захист, в повній мірі знайшли відображення в опублікованих автором роботах: 5 статей у наукових виданнях, визначених ВАК України як фахові, та апробовані на 7 конференціях різного рівня, одній іноземній публікації. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертаційного дослідження.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам ВАК України. Дисертаційне дослідження М.В. Мирош за структурою та змістом відповідає вимогам ВАК України до дисертацій, які подаються на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, до складу яких входять 14 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, який включає 229 найменувань. Про достатній рівень наукових узагальнень

свідчить наявність в тексті 55 рисунків (з них 11 картосхем), 9 таблиць та значного за обсягом аналітичного матеріалу. Оформлення дисертації відповідає вимогам ВАК України.

ВИСНОВОК

Представлене М.В. Мирош дослідження «Суспільно-географічні засади політичної активності в Західному регіоні України в сучасних умовах» є самостійним і завершеним науковим доробком, спрямованим на розвиток суспільної географії, містить наукову новизну і обґрунтовані достовірні результати, які можуть бути використані як в прикладних дослідженнях інших галузей суспільної географії, так і в практиці державного та регіонального управління.

Висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, є обґрунтованими, ґрунтуються на значному фактичному матеріалі і адекватно відображають питання практичної діяльності.

Основні положення, які винесені на захист, достатньо повно викладені в публікаціях у наукових фахових виданнях, апробовані на конференціях різного рівня.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертаційного дослідження. Дисертаційне дослідження за змістом та оформленням відповідає вимогам ВАК України.

Виходячи з усього вище викладеного, вважаємо, що представлене дисертаційне дослідження «Суспільно-географічні засади політичної активності в Західному регіоні України в сучасних умовах» є завершеним, самостійним дослідженням. Вважаємо, що воно відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 та чинним вимогам, які ставляться до робіт такого типу, а авторка заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата географічних наук за спеціальністю 11.00.02 – економічна та соціальна географія.

*Доцент кафедри географії України та туризму
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
кандидат географічних наук*

А.В. Кузичин